

**TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
KISEBBSÉGGKUTATÓ INTÉZET**

1014 Budapest, Országház u. 30.; 1250 Budapest, Pf. 20.

Tel.: 224–6790, fax: 224–6791

Igazgató: Papp Z. Attila

E-mail: kisebbsegkutato@tk.mta.hu; honlap: <http://kisebbsegkutato.tk.mta.hu>

I. A kutatóhely fő feladatai 2016-ban

A 2016. évben az intézet 2016-2019 közötti periódusra szóló, középtávú fejlesztési tervében foglaltak, valamint a projekt jellegű kötelezettségeken túlmenően folytatódott a 2013-ban kijelölt új kutatási irányok, mindenekelőtt a kisebbségi kompetenciákra összpontosító, valamint az interdiszciplináris identitáspolitikai kutatások elmélyítése, miközben a főbb alap kutatási területek, a magyarországi romák és más nemzetiségek, a zsidóság, a határon túli magyarok, illetve a bevándorlók vizsgálata továbbra is megmaradt. A főbb eredményekről több fontos monográfia, szerkesztett tanulmánykötet és idegen nyelvű publikáció is megjelent. Külföldi partnerekkel együttműködésben kerülhetett sor a Székelyföld és Ukrajna történetét, a kisebbségi közösségek képviseletét tárgyaló kötetek megjelentetésére, illetve újabb könyvvel gazdagodott a magyarországi zsidó temetők feltárását végző kutatás is. A munkatársak kiterjedt nemzetközi konferencia-részvétele ugyancsak elősegítette a kutatási eredmények szélesebb körben való megismertetését. Több előadást tartottak a magyarországi németek kitelepítésének 70. évfordulója kapcsán, illetve nagy érdeklődés övezte a Kutatók Éjszakáján, a migráció kérdésköréről megrendezett szakértői kerekasztal-beszélgetést is. Az intézet munkatársai jól szerepeltek az NKFIH (OTKA) pályázatain: két elnyert kutatási pályázat egyfelől az oktatás területét vizsgálja multietnikus közegben, másfelől a kétoldalú államközi kapcsolatok és a kisebbségvédelem összefüggéseit tárja fel a közép- és délkelet-európai térségben. A korábbi évekhez hasonlóan, rendszeresen kerültek megrendezésre az intézet szakmai profiljába illeszkedő nyilvános események, konferenciák és kisebb műhelyviták. Az intézet *REGIO* című online és nyílt hozzáférésű folyóiratának az év folyamán megjelent négy száma ugyancsak a kutatási eredmények megjelenítését hivatott szolgálni. Az év során az Országgyűlési Könyvtárral kötött korábbi megállapodás eredményeként elérhetővé és kutathatóvá váltak a jelentős részben az intézeti munkatársak által összeállított különböző – népszámlálási, kisebbségi jogi és nemzetiségi önkormányzati – adatbázisok. Az intézet a magyarországi kisebbségkutatást digitális tartalommal, szövegtárakkal, adatbázisokkal, valamint hírekkel legátfogóbban ellátó honlapot működtet. Mindezekon túl jelentős szerepet játszik a TK angol nyelvű periodikájának, az *Intersections* folyóirat szerkesztésében is.

II. A 2016-ban elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási eredmények

Kisebbségi kompetenciák c. kutatás keretében folytatott kutatások

Az év folyamán terepmunkák zajlottak Erdély több településén és iskolájában arra a kérdésre keresve a választ, hogy kisebbségi helyzetben milyen kompetenciák szükségesek közösségi és egyéni szinten is az iskolai eredményességhez. Az eddig született eredmények több kutatási beszámolóban, illetve a *REGIO*-ban jelentek meg. Folytatódott továbbá a nemzetközi (PISA), romániai (érettségi és kompetenciamérés) és hazai (OKM) oktatási adatbázisok rendszerezése, és részleges elemzése.

Az iskola nem sziget. Oktatási és társadalmi reziliencia multietnikus környezetben című, az NKFIH által támogatott és 2016 őszén indult kutatás központi témája a hátrányos helyzetben

működő, de sikeres iskolák jellemzőinek feltárása statisztikai adatok alapján, illetve a későbbiekben kvalitatív módon, közösségkutatás által is. Az év folyamán az OKM adatbázisok alapján a reziliens iskolák körének meghatározására került sor.

Magasan képzett magyar fiatalok migrációs stratégiája. Az MTA Domus által támogatott interjúkutatás célja a külföldi magyar tudományos utánpótlás, különösen a Kárpát-medencei magyar doktorandusz-hallgatók, valamint a doktori fokozattal rendelkező fiatal kutatók élet- és karrierstratégiájának feltérképezése, olyan stratégiák azonosítása, amelyek segíthetnek megtalálni az egyensúlyt a szakmai fejlődéshez szükséges nemzetközi és/vagy magyarországi mobilitás és a szülőföldi végleges elhagyása között. Az első eredményekről egy megjelenés előtti gyorsjelentés készült.

Folytatódott a *Genezys 2015 c.* survey alapú Kárpát-medencei ifjúságkutatás eredményeinek feldolgozása, amelynek keretében fontosnak tartottuk egyrészt annak megvizsgálását, hogy milyen elmozdulások történtek az ifjúsági értékvilágban az elmúlt másfél évtizedben, másrészt pedig azt is, hogy a magyar állampolgárság kiterjesztése, a migrációs potenciál, a kiterjedt magyar nyelvű médiatér és identitás milyen összefüggéseket mutat. Eredményei kötetben fognak megjelenni, ennek előkészítése zajlott az idén.

Identitáspolitikai tárgyú kutatások

A Társadalmi konfliktusokra adott identitáspolitikai válaszok az európai, nemzeti és lokális szintek viszonylatában című MTA TK Intézetközi Kutatócsoport az év folyamán egyrészt a szociális szorongásokat reprodukáló és erősítő dehumanizációs diskurzusok létrejöttét és terjedését vizsgálta egy, a nemzetközi vándorlás által erősen érintett falupárban a szerb-magyar határ két oldalán. A másik alprojekt a menekülteknek nyújtott civil segítséget és annak társadalmi hatásait tárta fel interjúk és survey adatok felhasználásával. Mindkét kutatási irány részéről több megjelent vagy megjelenés előtti, magyar és egy angol nyelvű publikáció született. Az Inkubátor Program szakmai tevékenysége az év őszén egy nemzetközi workshoppal zárult, amely helyet kapott a tudományos és a média tágabb nyilvánosságában egyaránt.

Székely zászló mint a nemzeti hovatartozás tárgyasulása. A kutatás fő kérdései: Hogyan tárgyasul a nemzeti hovatartozás? Hogyan jött létre a székely zászló, hogyan kommodifikálódott és vált hétköznapi tárggyá? A magyarországi szimbolikus akciók során milyen jelentéseket kapott a zászló? A kutatás módszertana a „multi-sited ethnography” szabályait követi, több településen folytatott terepmunkával és mintegy 70 strukturált interjúval.

Bevándorlókkal, migrációval kapcsolatos kutatások

Menekültek, oltalmazottak és hontalanok társadalmi integrációja Magyarországon. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) által támogatott kutatás a Magyarországon élő, 2011 óta elismert menekültek, oltalmazottak és hontalanok társadalmi beilleszkedését vizsgálta. A kutatás során 50 strukturált interjú készült a vizsgált csoportba tartozó személyekkel, valamint két fókuszcsoporthoz beszélgetés a menekültek szociális ellátásával foglalkozó szakemberekkel. A kutatás az általános szociális-gazdasági helyzeten kívül vizsgálta a kérdezetek szubjektív helyzetértékelését, a sikerességet meghatározó faktorokat, valamint a maradási, illetve továbbvándorlási szándékokat befolyásoló tényezőket. Hangsúlyt helyezett a menekülte, oltalmazottak és hontalanok számára nyújtott szakmai szolgáltatások és programok értékelésére is. A kutatás eredményei 2017-ben lesznek konferencián és tanulmányban bemutatva.

„Kínai a családban”. *Magyar-kínai viszonyok Magyarországon az interetnikus párkapcsolatok és a magyar bérszülők kínai családokhoz fűződő viszonyának tükrében* című OTKA kutatás során folytatódott a kutatás első, a kínai magyar vegyesházasságokra irányuló részéhez kapcsolódó adatok feldolgozása és elemzése, amelyek egy angol nyelvű könyvfejezetben lettek közreadva, illetve több nemzetközi konferencián kerültek bemutatásra. Megkezdődött a vizsgálat második részének adatgyűjtése, interjúk készültek kínai gyerekeket nevelő magyar személyekkel és családokkal, kínai gyerekeket jelentősebb számban oktató iskolák pedagógusaival, valamint néhány Magyarországon megtelepedett második generációs felnőtt fiatal kínaival.

A latin-amerikai magyar diaszpóra visszavándorlásának ideológiai és társadalmi hatása Magyarországon. A kutatás könyvtári, levéltári és internetes források, valamint személyes interjúk segítségével, továbbá a nemzetközi migrációs szakirodalom tanulságait segítségül hívva tárja fel az 1945-ben Argentínába vándorolt, majd a rendszerváltást követően Magyarországra visszatelepedett Badiny Jós Ferenc sumerológus argentinai és magyarországi működését, tanainak Magyarországon kifejtett társadalmi hatását.

Határon túli magyarokkal kapcsolatos kutatások

A Kisebbségi magyar közösségek a 20. században című, az OTKA által támogatott kutatás célja a kisebbségi magyar közösségek történetére vonatkozó források összegyűjtése, katalógusok, bibliográfiák és kronológiák összeállítása. Az év végéig három önálló kötet és több tanulmány is megjelent, valamint további, mintegy kéttucatnyi tanulmány és forráskiadvány áll megjelenés vagy előkészítés alatt. Egy további, az OTKA programhoz szorosan kapcsolódó projekt pedig a Székelyföldről kialakított önképpel foglalkozik, amelyről több előadás született, illetve elkészült egy digitális szövegtár a XIX-XX. századi székelyföldi fejlesztési tervekben az adatbank.ro számára.

Magyarok Romániában 1989-2014. A Károli Gáspár Egyetemen és a kolozsvári Kisebbségkutató Intézettel közösen folytatott kutatás és a készülő tanulmánykötet az utóbbi 25 év romániai magyar kisebbségi közösséget érintő változásait elemzi, illetve a romániai magyarság 1989 utáni helyzetére vonatkozó társadalomtudományi ismeretek összefoglalását kínálja a meglévő kutatások alapján.

Az *Ukrajna-kutatások* vonatkozásában az intézet más partnerekkel együttműködésben nemzetközi konferenciát szervezett, valamint több publikációt megjelentetett a témában különböző nyelveken, tanulmányokat és egy magyarul közreadott monográfiát is.

Kisebbségi kérdés a magyar-román diplomáciai kapcsolatokban Bethlen István miniszterelnöksége idején. Az OTKA által támogatott alapkutatás keretében folytatódott a forrásfeltárás a berlini és a bukaresti levéltárakban, illetve a digitalizált levéltári anyagok rendszerezése. Az év során elkészült két tanulmány is, melyek 2017-ben fognak megjelenni.

A nyugati magyarságot érintő kutatások elsősorban az amerikai magyarsággal és annak intézményesülésével foglalkoznak. Az év folyamán megtörtént az Erdélyi Magyar Hírügynökség (1983-1989) híreinek összegyűjtése és elemzése, illetve a Magyar Emberi Jogok Alapítvány (HHRF) digitális archívumának rendszerezése, és az intézeti honlapon való közzététele. Ezt követően elkezdődött a szervezet történetének tematikus feldolgozása, amelyet egész napos konferencián mutattak be az intézet szervezésében. A tanulmánykötet megjelenése 2017-ben várható. A magyarországi birthright utazáson résztvevő magyar származású amerikai fiatalokkal készült kérdőíves és interjú kutatás, illetve terepmunka

eredményeinek összefoglalása az amerikai magyarok sokadik generációjának identitásmintázatairól két további tanulmányban került feldolgozásra.

A kisebbségi civil-nonprofit szervezetek működési sajátosságai című kutatás a nemzetiségi nonprofit szervezeteket, a felvállalt tevékenységeket, a mozgósított erőforrásokat, más szervezetekhez és más szektorokhoz való kapcsolódásukat vizsgálja összehasonlító keretek között Szlovákiában, Romániában és Magyarországon. A kutatás aktuális eredményei az év során is több konferencián és egy kéziratvitan kerültek bemutatásra, és a konferenciákhoz kapcsolódóan született két angol nyelvű publikáció, illetve további két, megjelenés alatt lévő kézirat.

Kisebbségi jog, etnopolitika

MIME - Mobility and Inclusion in a Multilingual Europe című EU FP7-es kutatás második évében, konzorciumi tagként a munkatársak a kisebbségek nyelvi jogainak nemzetközi jogi lemezésére fókuszáltak, amelynek eredményei a nyelvi jogok és a területi elv viszonyáról szóló nemzetközi folyóirat különszámában jelentek meg.

A kisebbségek közéleti részvételi joga Európában című OTKA kutatás az elmúlt évek etnopolitikai fejleményeit elemezte a térségben, kiemelt figyelemmel azokra az új kisebbségi képviselői intézményekre, amelyek a nyugat-balkáni országokban jelentős nemzetközi befolyás (különösen az EBESZ és EU) hatására jöttek létre. A kutatásban összehasonlításként a magyarországi nemzetiségek parlamenti képviseletének rendezését is elemezték. A kutatás egyik fontos eredménye, hogy bemutatja a politikai képviselői intézmények és a kisebbségek politikai befolyása közötti különbségeket, emellett kiemelt figyelmet kapott a nem területi autonómiák komparatív elemzése is. 2016-ban megjelent a kutatást záró angol nyelvű kötet.

Kétoldalú szerződéses kapcsolatok és kisebbségvédelem Közép- és Délkelet-Európában. A 2016 októberében indult, az OTKA által támogatott kutatás első hónapjaiban a szakirodalmi tájékoztató, illetve a kétoldalú szerződésekre vonatkozó nemzetközi jogi normák összegyűjtése történt meg.

A személyi elvű autonómiák belső dinamikája Közép- és Délkelet-Európában: öt ország összehasonlító elemzése. Az OTKA által támogatott posztdoktori kutatás célja, hogy összehasonlító módon elemezze a személyi elvű kisebbségi autonómiák szerves részét képező választások főbb jellemzőit öt térségbeli országban (Magyarország, Észtország, Szlovénia, Horvátország, Szerbia). A kutatás első éve döntően a hazai és nemzetközi szakirodalom, valamint a vonatkozó sajtóanyag feltárásával telt. Továbbá megkezdődött a választási adatbázisok összeállítása, illetve egyes kisebbségi szereplőkkel a magyarországi interjúk készítése.

„A választási szabályozás fejlődése és a pártrendszerek működése Kelet- Közép Európában” Inkubátor Kutatócsoport az év folyamán vizsgálta többek között a választási szabályozás fejlődését, a térség meghatározó pártrendszerait 1989-től kezdve napjainkig, a jogi, intézményi és társadalmi kereteket, a nemzetiségi kisebbségi politizálás sajátosságait. A kutatás döntően Kelet-Közép-Európa államaira (a visegrádi országokra és Magyarországot meghatározó szomszédjaira) irányult. A projekt lezárásaként monográfia jelent meg.

A közép-európai kisebbségek jogi helyzetének összehasonlító vizsgálata. Az év során az Országgyűlési Könyvtárral való korábbi együttműködés eredményeként megtörtént a meglévő adatállomány online megjelenítése és kutathatóvá tétele. Az adatbázis magában foglalja a

kisebbségeket érintő jogszabályokat 2015-ig Magyarországon, Ausztriában, Szlovákiában, Szlovéniában, Szerbiában és Ukrajnában, amelyek mellett a vonatkozó romániai jogszabályok 2011-ig, a horvátországi joganyag pedig 2012-ig került szisztematikus kigyűjtésére.

Roma tárgyú kutatások

Roma közösségek kutatása modern módszertani alapokon a 21. században. Az MTA TK 2015-2017 között zajló Inkubátor kutatási programjának célja egy olyan, a meglévő társadalomkutatási előzményekre építő, ugyanakkor korszerű, kvalitatív és kvantitatív eszközöket felvonultató új módszertan kialakítása és tesztelése, amely lehetővé teszi empirikus adatfelvételen alapuló, reprezentatív romakutatások kivitelezését.

Lokális elszigeteltségben, avagy a helyi programok miért nem válnak országos mintává? A Jezsuita Roma Szakkollégiummal közös kutatási és oktatási program célja annak feltérképezése interjúk segítségével, hogy milyen okok tették lehetővé a vizsgált helyi programok sikerességét vagy kudarcát és hogy a jól működő programok miért nem váltak országosan követendő mintává a roma integráció terén. Az év során elkészült a tíz nyilvános interjú alapján az elemzés, valamint megtörtént az interjúk szerkesztett formában történő közzététele.

Romák a magyar társadalomtörténetben. A kutatás célja a magyarországi roma közösségek ismert és eddig még ismeretlen újkori társadalomtörténetére vonatkozó források feltárása, feldolgozása és közzététele, együttműködésben a Magyar Nemzeti Levéltárral. Elkészült egy, a honlapon elérhető digitális szövegtár a romákról a magyar történetírásban. A magyarországi roma kutatások 100 legfontosabbnak ítélt kötete is digitalizálva lett, internetes megjelenítése folyamatban van.

„Cigánynak lenni Magyarországon.” A projekt célja a korábbi éves jelentéssorozat folytatása, bemutató a nevezett társadalmi-etnikai csoport előző évhez köthető legfontosabb eseményeit, tudományos értelemben is értékelhető társadalmi kérdéseit. Az eredménye egy kötet publikálása lesz minden évben.

Etnopolitikai mobilizáció és roma pártok Magyarországon és Kelet-Közép-Európában. A kutatás célja a rendszerváltás után és bejegyzett roma politikai pártok főbb jellemzőinek vizsgálata volt, összehasonlító kitekintéssel a többi érintett kelet-közép- és délkelet-európai ország hasonló politikai formációira, így elhelyezve őket a posztkommunista pártrendszerek szélesebb palettáján. Az év folyamán a Nemzeti Választási Iroda adatbázisa alapján megtörtént a hazai roma pártok Európai parlamenti, országgyűlési és önkormányzati választási szereplésének feltárása és elemzése, az egykori és mostani magyarországi roma pártvezetőkkel hátralevő interjúk készítése, valamint folytatódott a kutatás eredményeit összegző monográfia kéziratának megírása.

A romák oktatásával kapcsolatos kérdések a pedagógiai szaksajtó tükrében - Egy társadalmi peremhelyzetben lévő közösség integrációját segítő/gátló oktatási programok, tervek, projektek 1978 és 1998 között. A kutatás azzal foglalkozik, hogy a vizsgált időszakban milyen oktatásai, nevelési modellek, stratégiák jelentek meg a roma gyermekek oktatásával, nevelésével kapcsolatosan a hazai pedagógiai szaklapok hasábjain.

Generációs változások a roma diplomások életútjában - a társadalmi reziliencia hatása című kutatás célja a reziliencia hatásmechanizmusainak feltárása az 1980-as évek után született magyarországi roma diplomások körében.

Halmazottan a társadalom peremén - a roma LMBTQ közösség szemszögéből. A kutatás a többszörös (vagy interszekcionális) diszkrimináció szemszögéből tárgyalja a roma LMBTQ emberek helyzetét, akik az elnyomás sajátos formáival szembesülnek a társadalomban. A tudományközi áttekintés a marginalizált identitások összetettségére fókuszál, és részletesen tárgyalja az elnyomás következtében megvalósuló identitásformálódás sajátos működését a roma LMBTQ emberek közösségében.

Judaisztikai tárgyú kutatások

A Zsidó oktatás és gyermekintézmények Magyarországon, 1945–1956 című, a Bolyai ösztöndíj által támogatott kutatás utolsó évének jelentős része intenzív forrásfeltáró munkával telt 15 állami és egyházi levéltárban, amely mellett a kutatás korabeli sajtóanyagot és visszaemlékezéseket is felhasznált. Eredményei intézeti kéziratvitán, számos konferencia-előadás keretében, valamint több magyar és idegen nyelvű publikációban lettek közreadva.

Magyarországi zsidó temetők dokumentálása. A helyi önkormányzat és a MAZSIHISZ anyagi támogatásával megjelent a pilisvörösvári műemléki zsidó temetőt dokumentáló kötet, illetve a szegedi zsidó temetők történetét bemutató és az új temető adatbázisát közlő kötet. Az év folyamán is bővült a magyarországi zsidó temetők tudományos feldolgozását, dokumentálását célzó projekteket számon tartó adatbázis.

A jiddis kultúra története Magyarországon című kutatás célja a jiddis nyelv mindennapos használatának jellegét feltárni művelődéstörténeti és történeti szociolingvisztikai szempontból a legkorábbi magyarországi szöveges emlékektől (15. század), eljutva egészen a mai magyarban fellelhető jiddis eredetű elemekig. Az év során a szociolingvisztikával, illetőleg a jiddis színjátszással kapcsolatos anyaggyűjtés zajlott, és az eredmények több nemzetközi konferencián lettek bemutatva. A kutatás egy további részét képezi a modern jiddis irodalom bizonyos aspektusainak, illetve az év folyamán különösen J. L. Perc író munkásságának a kutatása, műveinek magyar fordítása, annak bevezetővel és tanulmánnyal való ellátása. A magyarországi jiddis-kutatások számba vevő kutatás pedig azt vizsgálta, hogy ki, mikor, hogyan viszonyult a magyar tudományos életben a jiddishez, milyen ideológiai háttérrel foglalkoztak vele, ez hogyan befolyásolta kutatásaikat, nyelvhasználatukat.

Befejeződött a *Modern Jewish Scholarship in Hungary* című kötet előszavának elkészítése és szerkesztése, amely körképet – és egyben egyfajta kutatási programot – is ad a magyarországi zsidó tudomány egész történetével kapcsolatban. Ezzel kapcsolatban több periodika teljes anyagát és tudományos hagyatékot digitalizálta és a honlapján elérhetővé tette az intézet.

A 19. századi általános magyar vallásfelekezeti viszonyok hatása a zsidó valláspártok (ortodoxia, neológia) kialakulására. A kutatás kimutatja a magyarországi valláspolitikát, illetve a keresztény felekezetek ideológiájának, retorikájának hatását a két fő magyarországi zsidó vallási irányzat ideológiai arculatának kialakulására.

A Magyar Néprajzi Múzeum zsidó tárgyai. Az év folyamán tovább folytatódott a korábban megkezdett rendszerező munka a múzeum több részlegének átvizsgálásával, elveszettnek hitt és korábban ismeretlen, feldolgozatlan tárgyak azonosításával. 2016 során az intézet munkatársainak bevonásával elkészült az összesen 183 tárgyat publikáló, magyar és angol kétnyelvű tárgykatalógus.

Magyarországi nemzetiségekkel kapcsolatos kutatások

A Németek Magyarországon 1950-1990 című, az OTKA által támogatott kutatás alapvető célja a magyarországi németiség 1950-1990 közötti történetének monografikus feldolgozása. Az év során folytatódott a levéltári forrásfeltárás, valamint az összegyűjtött forrásanyag feldolgozása különösen arra a kérdésre összpontosítva, hogy a politikai vezetés hogyan és milyen módon képzelte, akarta-e a kitelepítést követően a Magyarország területén maradt német nemzetiségű lakosság társadalmi integrációját. Az eredmények két nemzetközi konferencia-előadásban és egy publikációban lettek összegezve.

A „die helfte hier und die helfte zu hause” A magyarországi németek története 1944-1953. A nemzetközi együttműködésben zajló kutatás célja a második világháború utáni Magyarországot érintő migrációs folyamatok – az országon belüli telepítések/települések, a németek kitelepítése, a szlovák-magyar lakosságcsere, a bukovinai székelyek „hazahozatala”, a szomszédos országokból érkező magyar menekültek elhelyezése – körülményeinek, politikai, gazdasági, társadalmi összefüggéseinek feltárása, illetve az elűzöttek németországi integrációjának, és e folyamat európai kontextusának vizsgálata. Az év során a készülő dokumentumkötet jegyzetelése és fordítása történt meg.

Jugoszláviai svábok Magyarországon 1944-1950. A kutatás a második világháború utolsó szakaszában, illetve azt követően a jugoszláviai megtorló akciók, és az internálótáborokból Magyarországra menekült németek itteni helyzetét tárja fel. Ezen belül a magyar társadalom és államhatalmi viselkedés mintázataira, a menekülők egyéni stratégiáira helyezi a hangsúlyt. Ez utóbbiak keretében került sor az év folyamán két napló elemzésére és jegyzetelésére.

A magyarországi német szervezetek helyi és regionális szintű aktivitása 1924 és 1945 között. Az OTKA által támogatott projekt második évében folytatódott a levéltári források feltárása budapesti és vidéki levéltárakban, valamint a berlini külügyminisztérium politikai levéltárában. Emellett megkezdődött a német nemzetiségi lapban, a Sonntagsblattban fellelhető események katalógizálása, egy későbbi, térképhez rendelt internetes megjelenítés előkészítéseként.

A bevándorlás kérdésének helye a magyarországi német szervezetek emlékezetpolitikai törekvéseiben (1920-1945). 2016-ban befejeződött a felhasználandó források és szakirodalom összegyűjtését és feldolgozása. A projekt végső célja egy monográfia megírása és megjelentetése várhatóan 2017 folyamán.

b) Tudomány és társadalom

Az intézet számára stratégiai kérdésnek számít, hogy a kutatók által felhalmozott és publikált ismeretek, adatok az érdeklődők számára is elérhetővé váljanak. Az elmúlt évben mintegy 25 nyilvános szakmai rendezvény került megrendezésre: konferenciák, műhelyszemináriumok, kéziratviták és szakmai beszélgetések. A migráció kérdése köré szerveződött a Kutatók Éjszakáján rendezett szakmai kerekasztal-beszélgetés. Az eseményekről, illetve más, kisebbségkutatással kapcsolatos hírekről, szakmai publikációkról az intézet honlapja, Facebook profilja, Youtube csatornája folyamatosan tájékoztatta az érdeklődőket. A kutatómunkát hivatott elősegíteni a Digitális Olvasószoza a növekvő számú digitalizált kiadvánnyal és adatbázissal.

Intézeti rendezvények 2016:

- Közsociológiai Műhelybeszélgetés a menekültekkel való szolidaritás tanulságairól. A Katalizátor Hálózattal, január 18.
- Roma Boys. Filmvetítés és panelbeszélgetés a Szivárvány Misszió Alapítvánnyal közösen, január 22.

- A messziről jött ember. Hogyan működnek a helyi „empowerment”, képessé tétel fókuszú közösségfejlesztési modellek? Műhelybeszélgetés a Katalizátor Hálózattal közösen, március 21.
- „Nem engedték elvarázsolni magukat, tudod?” Osztályhelyzet és etnicitás egy integráló általános iskolában” c. előadás, április 5.
- Kiterjesztett iskola versus facilitált szabadidő kultúra? Két utópia lehetőségei szegregátumokban. Műhelyszeminárium, április 26.
- „Az általános iskolai szegregáció újabb formái. A tanulói ingázás hatása a szelekciós folyamatokra” c. előadás, május 10.
- Tudás/Hatalom. Új narratívák felé. Konferencia, május 24.
- A budapesti és a kolozsvári kisebbségkutató intézetek találkozója. Konferencia a Nemzeti Kisebbségkutató Intézettel közösen. Kolozsvár, május 26-27.
- „21st Century Hungarian Language Survival in Transylvania” c. könyv bemutatója, május 30.
- „A szlovenszói reformátusság problémái a két világháború között. Péter Mihály püspök írásai alapján”, c. előadás, május 31.
- „A magyar (e)migrációtörténeti irodalom áttekintése (1893-2015)” c. előadás és kéziratvita, június 16.
- „Székely identitás a romániai rendszerváltás idején (1974-2004)” c. előadás, június 23.
- „Nemzetiségek, autonómia és politikai közösségek Közép- és Kelet-Európában. A magyarországi helyzet” c. előadás, augusztus 30.
- Ilyés Zoltán Tudományos Emlékkonferencia. Konferencia a Miskolci Egyetem Kulturális és Vizuális Antropológiai Intézetével közösen, szeptember 1.
- 1916 – Háború Magyarországon. Konferencia, szeptember 13.
- Brüsszel üzen, New York üzen – Migránsok, menekültek, tehermegosztás. Kerekasztal-beszélgetés a Kutatók Éjszakáján, szeptember 30.
- A menekültekkel való szolidaritás az európai civil társadalomban. Műhelykonferencia. A Társadalmi konfliktusokra adott identitáspolitikai válaszok c. Inkubátor kutatás zárórendezvénye, október 6.
- „Kisebbségi nonprofit szervezetek Közép-Európában” c. előadás és kéziratvita, október 18.
- „A kis lépések nagy politikusa. Szent-Ivány József a politikus és művelődésszervező” c. előadás és kéziratvita, október 27.
- „Zsidó gyerekek, iskolák, gyermekintézmények (1945-1956)” c. előadás és kéziratvita, november 8.
- „A szlovákiai pedagógusképzés hasznosulása. Pedagógusok elit szerepben” c. előadás és kéziratvita, november 8.
- „Kisebbségpolitika – nemzetközi erőterben. Bleyer Jakab/Jakob Bleyer példáján” c. előadás és kéziratvita, november 22.
- A Korunk folyóirat 2016. novemberi számának bemutatója a folyóirat szerkesztőségével közösen, november 29.
- Ukrajna – negyed évszázad után. Konferencia az MTA BTK Történettudományi Intézetével, a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesülettel, a Magyar-Ukrán Történész Vegyes Bizottsággal és Ukrajna Magyarországi Nagykövetségével közösen, december 2.
- Amerikai magyar érdekvégyesítés: A Hungarian Human Rights Foundation 40 éves története. Konferencia, december 6.

Az intézet munkatársai 2016-ban is jelen voltak a nyomtatott és elektronikus sajtóban az intézet profiljába vágó kisebbségi témák kapcsán. Az intézeti eseményekről, konferenciákról a sajtó is rendszeresen beszámolt. Kiemelendő a migrációs és az ukrajnai válsággal, valamint a német kitelepítés megemlékezésével kapcsolatos folyamatos médiajelenlét. A szociális médiában az év végére a követők száma megközelítette az 1500-at, illetve a Youtube csatorna is növekvő látogatottsággal bír.

Egyéb tevékenységek

Az intézet szakmai gyakorlati program keretében rendszeresen fogad magyarországi és külföldi hallgatókat, amelynek eredményeként szervezett formában, egyes felsőoktatási intézmények hallgatói, valamint különféle ösztöndíjasok (Erasmus) növekvő számban kapcsolódnak az intézethez. Az intézet munkatársai nagyszámú tudományos, részben tudományos ismeretterjesztő és szakkollégiumi előadást tartottak Magyarországon és külföldön.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi K+F kapcsolatai 2016-ban

Az intézet az akadémiai intézetek közül elsősorban a Társadalomtudományi Kutatóközpont többi intézetével, a Politikatudományi, a Jogtudományi, és a Szociológiai Kutatóintézettel, a Bölcsészettudományi Kutatóközponton belül a Történettudományi Kutatóintézettel folytat közös kutatómunkát. A hazai egyetemi kutatóhelyek közül a Miskolci Egyetem Kulturális és Vizuális Antropológiai Intézetével, illetve Szociológiai Intézetével, a Nemzeti Közszolgálati Egyetemmel működött együtt. Az egyéb hazai műhelyek közül különböző projektek keretében együttműködés alakult ki a Külügyi és Külgazdasági Intézettel, a Nemzetpolitikai Kutatóintézettel, a Nemzetstratégiai Kutatóintézettel, a Tom Lantos Intézettel, a Jezsuita Roma Szakkollégiummal, valamint a Katalizátor Hálózattal. A nemzetközi együttműködések terén kiemelendő a kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézettel, a somorjai Fórum Kisebbségkutató Intézettel, valamint a flensburgi székhelyű European Centre for Minority Issues (ECMI) kutatóintézettel folytatott együttműködés. Ez utóbbi az év során leginkább konferencia-részvételt és közös publikációkat takart. Több munkatárs részt vett nemzetközi konferenciákon, workshopokon, nemzetközi szakmai szervezetek, köztük főként az Association for Studies of Nationalities (ASN) rendezvényein, illetve tagjai is ezeknek. Az év során több munkatárs is folytatott vendégkutatói, és -oktatói tevékenységet Horvátországban, Olaszországban, Izraelben, Szlovákiában, valamint az Egyesült Királyságban.

2016-ban az intézet 9 munkatársa volt valamely doktori iskola törzstagja, oktatója vagy tartott PhD kurzusokat. 14 munkatárs különböző egyetemeken 30 elméleti és szintén 30 gyakorlati kurzust tartott, 16 BA, 9 MA hallgató diplomamunkáját segítette, és 12 PhD hallgató disszertációjának készítését irányította. Az év folyamán 6 egyetemi hallgató töltötte pályázat útján a szakmai gyakorlatát az intézetben, főként magyarországi és romániai (EMTE-Sapientia) egyetemekről. Két hetet töltött az intézetben egy vendégkutató a Glasgowi Egyetemről.

Az év folyamán négy számmal jelent meg a *Regio – Kisebbség Kultúra Társadalom Politika* c. intézeti e-folyóirat, valamint intézeti közreműködéssel folyik a kutatóközpont nemzetközi társadalomtudományi folyóiratának, az *Intersections – East European Journal of Society and Politics* szerkesztése is. A munkatársak emellett több hazai és külföldi szakmai folyóirat – a *Századok*, a *Pro Minoritate*, a *Kisebbségkutatás*, a *Magyar Kisebbség*, az *Acta Humana*, a *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, *Kulturális Szemle* – szerkesztésében is részt vettek, valamint több rangos nemzetközi folyóirat számára készítettek véleményeket, illetve folytattak egyéb szakértői tevékenységeket.

IV. A 2016-ban elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

Az intézet munkatársai a tárgyévben sikeresen pályáztak az NKFIH-nál: a két elnyert nagyobb kutatási pályázat (K) egyike az oktatási és társadalmi rezilienciát vizsgálja multietnikus környezetben, a másik pedig az államközi szerződéses kapcsolatok és a kisebbségvédelem kérdéskörét járja körül Közép- és Délkelet-Európában. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának (UNHCR) pályázatán nyertes projekt a bevándorlók társadalmi integrációját elemzi. Folytatódott 2016-ban is a Román Akadémiával közös kutatási projektünk, amelynek segítségével kutatásink egy részének terpmunkái valósultak meg. Az NKA a Regio folyóirat és egy csehszlovákiai kisebbségtörténeti tárgyú monográfia kiadását támogatta. A Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.-nél elnyert támogatás pedig az Egyesült Államokbeli Hungarian Human Rights Foundation (HHRF) történetének feldolgozását segítette elő.

V. A 2016-ban megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. Bárdi Nándor, Pál Judit (szerk.): Székelyföld története 1867-1990, III. kötet. Székelyudvarhely: MTA Bölcsészettudományi Kutatóintézet; Erdélyi Múzeum-Egyesület; Haáz Rezső Múzeum, 2016. 859 p. 3., 1867-1990 (ISBN:[978-606-739-043-8](#)) <http://real.mtak.hu/48807>
2. Cserniczkó István, Fedinec Csilla: Four Language Laws of Ukraine. INTERNATIONAL JOURNAL ON MINORITY AND GROUP RIGHTS 23:(4) pp. 560-582. (2016) <http://real.mtak.hu/42441/>
3. Dobos Balázs: With or without you: Integrating migrants into the minority protection regime in Hungary. MIGRATION LETTERS 13:(2) pp. 242-257. (2016) <http://real.mtak.hu/47633>
4. Feischmidt Margit, Pulay Gergő: 'Rocking the nation': the popularculture of neo-nationalism. NATIONS AND NATIONALISM IN PRESS: p. IN PRESS. 18 p. (2016) <http://real.mtak.hu/47634>
5. Feischmidt Margit, Szombati Kristóf: Understanding the rise of the far right from a local perspective: Structural and cultural conditions of ethno-traditionalist inclusion and racial exclusion in rural Hungary. IDENTITIES-GLOBAL STUDIES IN CULTURE AND POWER IN PRESS: p. IN PRESS. 18 p. (2016) <http://real.mtak.hu/47635>
6. Kormos Szilvia, Bányai Viktória: A pilisvörösvári zsidó temető. Budapest: Magyar Hebraisztikai Társaság - MTA TK Kisebbségkutató Intézet Judaisztikai Kutatócsoport, 2016. 244 p. (Hungaria Judaica; 34.) (ISBN:[9789631265880](#)) <http://real.mtak.hu/47636>
7. Kovács Nóra: Global migration and intermarriage in Chinese-Hungarian context. In: Viorela Ducu, Aron Telegdi Csetri (szerk.): Managing "Difference" in Eastern-European Transnational Families. 190 p. Bern: Peter Lang AG - European Academic Publishers, 2016. (ISBN:[3631702361](#)) <http://real.mtak.hu/47637>
8. Marchut Réka: Assimilation und Dissimilation bei den Ungarndeutschen in der Zwischenkriegszeit 1920-1941. In: Burkhard Olschowsky Ingo Loose (szerk.): Nationalsozialismus und Regionalbewußtsein im östlichen Europa. München: De Gruyter Oldenbourg, 2016. pp. 47-62. (ISBN:[9783110349849](#)) <http://real.mtak.hu/47638>
9. Papp Z. Attila, Pusztai Gabriella, Márkus Zsuzsanna (szerk.): Kárpátaljai hallgatók doktori képzésbe kerülésének motivációi. Kísérlet egy doktorandusz tipológiára. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 2016. Szülőföldön magyarul. Iskolák és diákok a határon túl (ISBN:[978-615-80077-3-3](#)) <http://real.mtak.hu/47639>

10. Szeghy-Gayer Veronika: Felvidékből Szlovenszkó: Magyar értelmiségi útkeresések Eperjesen és Kassán a két világháború között. Pozsony: Kalligram Kiadó, 2016. (ISBN:978-80-8101-945-6) <http://real.mtak.hu/47640>
11. Turán Tamás, Carsten L. Wilke (szerk.): Modern Jewish Scholarship in Hungary: The 'Science of Judaism' between East and West. Berlin: De Gruyter Oldenbourg, 2016. 415 p. (European-Jewish Studies Contributions; 14.) (ISBN:978-3-11-033073-1) <https://vm.mtmt.hu/kommunikacio/index.php?menuid=541&dbid=36&id=48799>
12. Balázs Vizi, Norbert Tóth, Edgár Dobos (szerk.): Beyond International Conditionality: Local Variations of Minority Representation in Central and South-Eastern Europe. Baden-Baden: Nomos, 2016. (ISBN:978-3-8487-3067-4) <http://real.mtak.hu/47641>